

- מסמך הפעלה -
תכנית ייחודית להוראה משותפת של
"מטלת ביצוע בלימודי האזרחות לבגרות"
לבתי ספר ממזרח ומערב ירושלים.

1. תמצית

במסמך מוצגת הצעה לקיים את תהליך "מטלת הביצוע לבגרות באזרחות" בשיתוף בין בתי ספר יהודיים וערביים (הדבר נבחן בשדה של העיר ירושלים). הכוונה לקדם בכך למידה משותפת של תלמידים יהודיים וערביים על סוגיות אזרחיות כדי לקדם הכרות עם האחר ולעודד חשיבה ביקורתית ואקטיביזם.

2. מבוא

"מטלת הביצוע" נערכת כחלק מלימודי החובה לבגרות באזרחות (2 יח"ל) בישראל, כאשר היא משמשת להערכה חלופית ומאפשרת למידה לעומק של סוגיה ספציפית (סוגיה אזרחית) בעבודה קבוצתית. המטלה מאפשרת חיבור בין הלימודים התאורטיים לבין המציאות היום-יומית ודורשת רכיב של אקטיביזם בנוסף למחקר האקדמי. מטרתה לפתח בתלמיד מודעות לבעיות אזרחיות, לעורר מעורבות ואיכפתיות לחברה ולמדינה ולמצוא פתרון לבעיות שהועלו. היקף המטלה: 20% מתוך הציון הסופי בלימודי אזרחות לבגרות ב-2 יחידות החובה במקצוע.

התוכנית הישראלית למבחני הבגרות נלמדת ברוב בתי הספר התיכוניים במערב העיר ובמקצת מבתי הספר התיכוניים במזרח העיר. במסגרת המאמצים לחק שיתופי פעולה בין תלמידים יהודיים וערביים ולמצוא סוגיות ללימוד משותף, הועלה הרעיון לקיים למידה משותפת סביב מטלות הביצוע בלימודי האזרחות.

החשיבות של עיסוק משותף במטלת האזרחות לתלמידים ממזרח ומערב ירושלים עולה ממספר מובנים:

1. התפיסה הבסיסית היא ש- "אזרחות היא אחת": זה המקצוע היחיד שלומדים בבתי הספר באותה תכנית לימודים בממלכת, ממלכתי-ערבי וממלכתי-דתי, ולכן זו הזדמנות מיוחדת ליצירת חיבור כזה. דווקא בסוגיה אזרחית, ההזדמנות ללמוד אחד מהשני, הופכת למשמעותית לאור ההבדלים והמורכבות האזרחית במדינה בכלל ובירושלים בפרט.
 2. חיבור בין הלימודים התיאורטיים לבין המציאות היום-יומית – היכרות עם חוויות אישיות וקבוצתיות של אחרים.
 3. יצירת מודעות למציאות הירושלמית המורכבת בה קיימים פערים והבדלים בין יהודים לבין ערבים ולמשמעויות שלה.
 4. הזדמנות להכיר צדדים פוליטיים בעיר שלא נחשפים אליהם בשגרה, במיוחד מנקודת מבט הוליסטית יותר אשר מקבלת את ההווה השונה המשותף ויכולה לפתוח ראייה ביקורתית של אפשרויות החיים העתידיות.
 5. הזדמנות לקדם אקטיביזם ומעורבות חברתית המשותפת לתלמידים יהודים וערביים, תוך מימוש קטן של חזון החיים המשותפים.
- חשיבות הנושא, העניין הרב בו והיות לימודי האזרחות מרכיב בסיסי בבחינות הבגרות, מלמדים על קיומו של פוטנציאל להרחיב את הלמידה בנושא למוסדות חינוך רבים נוספים. בד בבד חשוב לשים לב שמדובר

בתכנית רגישה במיוחד המתמודדת עם קשיים מהותיים: השפות השונות של התלמידים שאינם מאפשרות כמעט תקשורת; פערים והבדלים בין יהודים וערבים במובנים חברתיים, פוליטיים ומשפטיים; השוני בהתנהלות בין בתי ספר יהודיים וערביים; הבנות שונות של לימודי האזרחות והמשמעויות של המושג. במובנים אלה, העיסוק המשותף בלימודי אזרחות הוא אמיץ, פורץ דרך ואינו מובן מאליו.

3. עקרונות יסוד / הרציונל של הפרויקט המוצע:

- למידה המשותפת לתלמידות ותלמידים בעלי רקע תרבותי שונה היכול להתגלם גם בתפיסות שונות של אזרחות. יצירת פלטפורמה לשיח שוויוני המאפשר הכרות עם אוכלוסייה אחרת של בני נוער בעיר, מבחינת שפה, עיסוק ותפיסות עולם.
- למידת עמיתים בסוגיות אזרחיות מהותיות אשר נוגעות לעתיד המשותף של כולנו בעיר ירושלים ובחברה הישראלית ככלל.
- יצירת תהליך למידה מפוצל שחלקו בכיתה האורגנית בבית הספר וחלקו במפגש משותף עם תלמידים מבתי ספר אחרים. פיצול זה מאפשר הן פיתוח של שיח משותף, למידה מורכבת וביקורתיות (במסגרת המפגש) והן למידה מעמיקה כחלק אינטגרלי מהתהליך הפדגוגי בכיתה האורגנית לצד קיום רפליציה של המפגש (בלמידה הנפרדת בכיתה האורגנית).
- המחקר והכתיבה האקדמיים ייעשו בפורמט חד-לשוני (מפאת מגבלת שפה במחקר עיוני). לעומת זאת, הלמידה, השיתוף, הדיון והאקטיביזם ייעשו בפורמט רב-תרבותי, תוך שימוש בתרגום סימולטני.
- הפרויקט מאפשר (אך לא מחייב) לקיים פעילות אקטיביסטית משותפת לילדים יהודים וערבים, דבר היכול להעמיק את ההבנה והקשר בין התלמידים ואף להשפיע על הסביבה שלהם.
- צמדי המורים ביחד עם המלווים בוחרים את דרך העבודה המתאימה לקבוצת הלימוד.

עקרונות הפעלה:

- מפגש בן 3 שעות אקדמיות פעם בחודש. יש לשריין במערכת 4 שעות אקדמיות כולל נסיעות.
- שיעורי עבודה והתקדמות על המטלה בנפרד, כל מורה עם הכיתה שלו/ה, בין המפגשים.
- הכנת צוות משמעותית עם המורים מבתי הספר השונים, שמאפשרת בחירה של נושאים מרכזיים לדיון כבר בתחילת הדרך המשותפת.
- תרגום סימולטני בכל פגישה שיאפשר שיח בין התלמידים.
- ליווי של המורים תוך כדי התהליך על ידי אנשי מקצוע (כמו מורי יד ביד), ביחד עם ליווי של קבוצות התלמידים,

4. תיאור תכנית ההפעלה :

מטרות:

1. יצירת מסגרת לקיום למידה משותפת של תלמידי תיכון יהודים וערבים סביב מטלת הביצוע באזרחות.
2. קידום היכרות של תלמיד התיכון עם "האחר" ועם תפיסותיו האזרחיות.
3. למידה משמעותית של סוגיות אזרחיות המאפשרת העמקה וביקורתיות תוך היכרות עם מגוון תפיסות ועמדות, למידה המאפשרת אף מעורבות אקטיביסטית רלבנטית.

להלן הסבר כתוב של מהלך התוכנית, הכולל רשימת נושאים אפשריים לבחירה מהם, ולאחריה טבלה מסדרת של מפגשי בתי הספר עם הדגים המיוחדים של כל פגישה. ניתן כמובן ליצור שינויים והתאמות במהלך זה.

לפני פתיחת הפעילות באחריות העיריה לקדם את המהלכים הבאים:

- הגעה להסכמות עקרוניות על הפרויקט עם בתי"ס שמשתתפים במפגש, לאחר השגת הסכמה ועניין של מורי האזרחות הרלוונטיים.
 - תיאום חצי יום קבוע במערכת – תיאום מראש ומסודר של יום למידה משותף.
 - קיום פגישת הכנה בה מתקיים תהליך של תיאום ציפיות ברור של המורים בין עצמם ובין מובילי התוכנית. המטרות של המהלך צריכות להגדר מהצרכים של בתי הספר והמורים ולא מהפעילויות שהיו בשנים הקודמות. בפגישה זו יוכלו המורים לבחור את כיוון העבודה הרצוי להם:
1. כתיבת עבודת משותפת על נושא משותף.
 2. כתיבה נפרדת בכיתה ובקבוצות בנושאים משיקים אך נפרדים, עם מפגשי דיון והצגת תוצרים מתמשכת במהלך השנה.

סדר העבודה המומלץ לקיום הפרויקט:

1. נפרד: הכנה של כל כיתה בנפרד לקראת המפגש – כולל תיאום ציפיות ושיחה על סטרויטיפים ודעות קדומות.
2. מפגש: מפגש בין-אישי והיכרות
3. מפגש: סיעור מוחות בו נציף יחד סוגיות אזרחיות שמעניינות את התלמידים להתמקד בהן בעבודה.
4. מפגש: למידה משותפת על נושאים אזרחיים שקשורים ליהודים וערבים בעיר.
5. מפגש: חלוקה לקבוצות לפי תחומי העניין של התלמידים + בחירת נושא למטלה
6. נפרד: עבודת חקר בקבוצות חד-לאומיות - כתיבת סקירת ספרות
7. מפגשי דיון: הצגת תוצאות סקירת הספרות והצפת הנושא לדיון בכיתה (הצגת 'סטטוס' ההתקדמות במליאה, ו/או התייעצות לגבי ההמשך).
8. משותף או נפרד: כתיבת מסקנות הדיון ומציאת פתרון ותכנית ליישומן
9. שלב אקטיביסטי: פעילות משותפת של התלמידים, במידה והוחלט על כך (שלב אופציונאלי).
10. משותף: סיכום ופרידה – מפגש מסכם של התלמידים.
11. נפרד: סיכום הלמידה והמפגשים בכיתה. מה למדתי? מה החזקות והחולשות שהיו בלמידה המשותפת.
12. מורים: מפגש סיכום על הפרויקט של המורים, הכולל הסכמת מסקנות וחשיבה ראשונית לקראת השנה הבאה.

5. סוגיות חשובות נוספות

מדד הצלחה מרכזי הוא הגשת עבודה לבגרות, לאחר עבודה משמעותית במסגרת הקבוצה המשותפת. בכך התוכנית שואפת ל 100% הצלחה. עמידה **במחונן** מטלת הביצוע, בציון עובר ומעלה.

מדדים נוספים:

- שביעות רצון של התלמידים מהתהליך.
- קיומם של יוזמות אזרחיות החורגות מהלימודים עצמם.
- רצון של התלמידים להרחיב את השיח.

חסמים מרכזיים :

- שפות שונות – מגבלת השפה הזורשת התייחסות קבועה כדי לאפשר שיח בין הצדדים.
- תרבות שונה ותפיסות שונות של אזרחות – הפערים בין הצדדים דורשים תיווך והתייחסות מתמדת של המורים והמלווים המקצועיים ויכולים להוות גם כר עשיר ללמידה.
- פערי אזרחות – קיימים פערים פורמליים ובעיקר בלתי פורמאליים מעשה האזרחות בין יהודים לערבים בישראל, דבר הבולט מאוד בפן הפורמאלי בירושלים שם רוב הערבים בינם תושבים ולא אזרחים. זו סוגיה רגישה הזורשת התייחסות רגישה וביקורתית בכיתה.

6. לקריאה נוספת:

על חינוך לאזרחות

מפגשים בין מגזריים - אקורד

כתבה על הוראת אזרחות במזרח ירושלים

מדריך למטלת הביצוע למורי אזרחות

7. נספח

הצעה לפירוט התכנית לפי מפגשים:

התכנית מותאמת ללמידה פנים אל פנים כאשר את מפגשי המורים במהלך העבודה אפשר לקיים בזום.

סוג מפגש	תוכן	זמן	באחריות מי
הכנת מורי אזרחות	גיבוש הצוות לקראת העבודה המשותפת, הצגת התכנית השנתית, בחירת כיתה ובניית מחוון למטלה. בחירת דרך עבודה ותיאום ציפיות ברור ביים זוגות התלמידים.	אוקטובר	רכזת הפרויקט + מורי בתי הספר
הצגת התכנית לתלמידים	הצגת הרציונל ומהלך העבודה, עידוד סקרנות להיכרות עם האחר	אוקטובר	כל מורה בכיתה שלו/ה
מפגש 1	היכרות בין-אישית + מבוא מקצועי: מזרח ומערב- רקע היסטורי. למידה משותפת על נושא תוכן אזרחותי רלוונטי ומעניין הצגת נושא המסגרת למטלה	אוקטובר	צוות + מורי האזרחות של הכיתות (צורך בתרגום סימולטני)

עבודה על המטלות: סקירת ספרות	חלוקה לקבוצות + בחירת נושא למטלה + כתיבת סקירת הספרות והגשתה	אוקטובר- נובמבר	כל מורה אזרחות עם הכיתה שלו/ה
ישיבת צוות (זום)	מסקנות ביניים ויישור קו- לקראת המשך עבודה	נובמבר	צוות הפרויקט ומורי אזרחות משתי הכיתות
מפגש 2	הצגת סטטוס ההתקדמות של כל קבוצה בפני המליאה כולה, קיום דיון, הסקת מסקנות ומחשבה על כיוון לעבודת שטח. או מפגש עבודה משותף הכולל תרגום סימולטני של תהליכי העבודה המשותפים, בקבוצות הקטנות.	נובמבר	צוות הפרויקט + מורי האזרחות של שתי הכיתות (תרגום סימולטני)
עבודה על המטלות: מחקר שטח	מחקר שטח - תכנון, ביצוע והגשה	דצמבר	כל מורה אזרחות עם הכיתה שלו/ה
מפגש 3	הצגת סטטוס ההתקדמות של כל קבוצה בפני המליאה כולה, קיום דיון, הסקת מסקנות מעבודת השטח ומחשבה על פתרונות אפשריים.	דצמבר	צוות הפרויקט + מורי האזרחות של שתי הכיתות (תרגום סימולטני)
ישיבת צוות (זום)	מסקנות ביניים ויישור קו	דצמבר	צוות הפרויקט ומורי אזרחות משתי הכיתות
עבודה על המטלות: פתרונות, מפגש 4	כתיבת פרק הדיון, המסקנות והפתרונות והגשתו.	דצמבר	כל מורה אזרחות עם הכיתה שלו/ה
מפגש 5	הצגת הפתרונות של כל קבוצה ותכנון התוצר המעשי ביחד	סוף דצמבר	צוות הפרויקט + מורי האזרחות של שתי הכיתות (תרגום סימולטני)
מפגש 6	יצירת תוצר אקטיביסטי והצגתו למליאה הגשת עבודות, סיכום ופרידה	סוף ינואר	צוות הפרויקט + מורי האזרחות של שתי הכיתות (תרגום סימולטני)
סיכום צוותי	הסקת מסקנות להמשך	ינואר	צוות הפרויקט ומורי אזרחות משתי הכיתות

הערה: צוות התכנית המדובר הוא הגורם המקצועי שאמור ללוות את התכנית (במקרה זה – צוות יד ביד).